

PRIKAZ PROJEKATA STUDIA A

PRIPREMIO:
Nenad Kondža

Neprekidno preispitivanje za uspješno rješenje projekta

Studio A bavi se i redizajnom zaštićenih zgrada, etički, estetski i tehnički najzahtjevnijih projekata, polazeći od načela kako ni jedno razdoblje nema pravo poništavati kreativna dostignuća prošloga razdoblja, pogotovo ne s pozicija ocjenjivanja jesu li estetski stavovi toga ostvarenja jednaki tekućim shvaćanjima

Uvod

Arhitektura je sudbinski povezana s redizajnom. Donosi joj ga vrijeme, fizički okoliš, ali i ustrajni rad na promjeni vlastitoga okoliša. Prvi oblik najčešće prihvaćamo kao što prihvaćamo i vlastitu sudbinu, a kod drugog oblika, s pravom, otvaramo estetska, tehnička i, ona najopravdanija, etička pitanja [1].

Crtati svaki dan kuće za svaki dan. Bez obzira na vrijednost i mjerilo, zadatku se uvijek posvetiti krajnje odgovorno. Poštujući okolnosti i ograničenja definirati projekt na zadovoljstvo klijenta interpretiranjem sadašnjosti kroz sustav vlastitih moralnih vrijednosti i standarda. Od klijenta čuti što, a mi ćemo reći kako. Stalno preispitivati zadatak kroz razvoj projekta kako bi se rješenje pojednostavnilo i kondenziralo. Najdraži projekt jest upravo završeni projekt. Stalno sudjelovati na arhitektonskim natjecanjima. Uvijek propitivati postavke [2].

Od svojega osnutka *Studio A* bavi se i redizajnom (rekonstrukcijom, dogradnjom, nadogradnjom) zaštićenih zgrada (pojedinačnih spomenika kulture ili zaštićenih objekata unutar spomeničkih cjelina), dakle etički, estetski i tehnički najzahtjevnijih projekata, polazeći od načela kako ni jedno razdoblje nema pravo poništavati kreativna dostignuća prošloga razdoblja, pogotovo ne s pozicija ocjenjivanja jesu li estetski stavovi toga ostvarenja jednaki tekućim shvaćanjima.

Kao uvjet bez kojega se ne može i koji prethodi početku projektiranja *Studio A*

zacrtao je to kako svako umjetničko djelo, svjedok svojega vremena, ima pravo na opstanak. Na nizu primjera realiziranih zgrada ili zgrada u fazi projektiranja u nastavku je pokazana uspješnost postavljenih postavki.

Takav princip, redizajn kojemu se ne ukida legitimitet, definira se kao jako osjetljiva, riskantna i izazovna projektantska tema.

Pošta u Jurišičevoj ulici u Zagrebu

Zgrada Glavne pošte izgrađena je 1902. po projektu mađarskih arhitekata Sandya i Foerka. Vraćanje izvornoga duha pošte zbog jedinstvenosti njihova projekta nametnulo se kao prva pret-

postavka projekta uređenja prizemlja i dijela podruma. To je postignuto rekonstrukcijom osnovnih "nosača identiteta", odnosno staklene membrane i opne svodova trijema dvorane koja tako ponovo postaje pravi javni prostor, koji se uvjetno može zvati i trgovom.

Novi elementi enterijera uređeni su krajnje samozatajno i minimalistički, naslanjajući se mišlju na izvorni koncept.

Fotografije s početka stoljeća prikazuju prvotni izgled glavne poštanske dvorane po zamisli Sandya i Foerka. Sav kreativan arhitektonski napor usmjeren je na sugeriranje pouzdanosti, organiziranosti, točnosti i javne uloge toga prostora. Arhitektonski elementi kojima je to postignuto izrazito su čitljivi: ploha poda, trijem s ornamentalno oslikanim svodovima, nadsvjetlo što propušta svjetlo prirodne boje. Redizajn Marijana Haberlea također je zabilježen na fotografiji, ali sjećanje na njega još je svježije. Osim što je otvrdnuo granice između vanjskoga i unutarnjega, još je jednu granicu postavio ortodoksnom

i tvrdio: onu između staroga i novoga. Najnoviji redizajn *Studija A* plod je drugoga vremena. Njihov je modernizam drugačiji. To je modernizam koji balansira između progresa i zaštitarskoga konzervativizma, istine i imaginacije, realnosti i htijenja. Njegove su granice mekane, gotovo nerazgovjetne, a rezultat procesa projektiranja jednostavan, ali višeznačan prostor. Ono što se na fotografiji s početka stoljeća tek može naslutiti kao kvaliteta prostora, postaje do-

Pogled na veliku dvoranu Glavne pošte, Jurišićeva, Zagreb

stupno u izravnome iskustvu prostora, koje, kada je riječ o arhitekturi, ništa ne može zamijeniti. Redizajn *Studija A*, koji se temelji na postupku restitucije uvjetovane spomeničkim statusom kuće, poput otkrića nekoga starog notnog zapisa omogućio je posjetiteljima da ponovno čuju dobru staru glazbu. Time je omogućio da izražajnost prostora pokaže sve svoje potencijale i donese suptilne doživljaje i ugodu dobre arhitekture [1].

Pozornost plijeni lakoća projektantskoga postupka koji ne opterećuje prostor pretjerano trajnim rješenjima [3].

Robna kuća *Magma*

Robna kuća nalazi se u Ilici 32 u Zagrebu. Robnu kuću prije preuređenja činili su ulični objekt s dvorišnim krilom (P + 2 + M) i dvorišni objekt (P + 3). Dvorište je na razini prvoga kata bilo prekriveno krovom (čeličnom rešetkom) s pokrovom od plastičnoga evala koji je izveden tijekom izgradnje dvorišnoga objekta. Rekonstrukcijom i dogradnjom, realiziranom u fazama, postojeći su objekti preuređeni s težnjom da u sklopu novoga sadržaja zadrže duh i dizajn osnovne namjene, dok je dvorište integrirano u

unutarnji prostor robne kuće izvedbom ostakljenoga krova. U dvorištu su izvedena i tri ostakljena dizala kao i novo četverokrako stubište te je dvorište tako postalo "salon" robne kuće. Nekorištena potkrovlja uličnoga objekta preuređena su i stavljena u funkciju prodajnoga prostora.

Poslovna zgrada *Plinacroa* u Zagrebu

Postojeća zgrada u Savskoj ulici početkom 20. stoljeća izvedena je kao dvorišna tvornička zgrada. Prije rekonstrukcije izvedeno je niz preinaka i pregradnji te je bilo neophodno uspostaviti novi, prepoznatljiv vizualni identitet zgrade, što je postignuto postavljanjem vanjskih pokretnih sjenila.

Odluka o postavljanju sjenila nametnula se lokacijom zgrade, njezinim položajem između uličnih zgrada Savske ceste i željezničke pruge kao i orijentacijom kuće istok – zapad, dakle znatnom osunčanosti istočnoga i zapadnoga pročelja.

Sjenila formiraju vizualno prepoznatljivo pročelje koje postaje znak te nosi identitet zgrade. Sjenila u pet različitih boja izvučenih iz znaka tvrtke koja su postavljena u dvije prostorne ravnine istodobno objedinjuju pročelje i formiraju njegovu novu proporciju i dinamiku.

Opisanim postavljanjem, upravljanjem i obradom sjenila postignut je identitet i individualitet pročelja korištenjem "anonimnih" gradbenih elemenata koji tipološki "pripadaju" poslovnim objektima te nije negirano osnovno ožbukano pročelje, što je bio zahtjev Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Uspješnost rješenja rezultirala je postavljanjem jednako oblikovanih sjenila i na naknadno izgrađenim zgradama *Plinacroa* u drugim gradovima te su tako oblikovana sjenila postala nosač identiteta same tvrtke.

Unutar kompletno obnovljene zgrade u gradbenome smislu posebna pozornost posvećena je stubištima, i to novima u južnome i sjevernome aneksu zgrade te postojećemu glavnom stubištu, koje je transformirano premještanjem središnjega sanitarnog bloka i postavljanjem

Pročelje poslovne zgrade Plinacro

panoramskih dizala na njegovu mjestu. Ostakljene kabine dizala postavljene su između ostakljenih stijena okna dizala. Tako ulaz u zgradu i stubište koje je njezin glavni prostorno-funkcionalni zglobov postaju najreprezentativniji prostori. Odgovoriti minimalnim brojem neophodnih sredstava pokazatelj je gustoće jezika – takvim višeznačnim, gustim elementima nabijena je dobra arhitektura: kompleksna, a naizgled jednostavna... Takvim tretmanom pročelja postignuta je ravnoteža u mjerilu s užim i širim gradbenim okolišem. Ostvaren je korporacijski identitet, ali kao individualan i kontekstualan, a ne generički i autistički... Upravo na teritoriju najstrožih ograničenja (zaštićeno pročelje) arhitekti su konzekventnim traganjem pronašli vlastito područje izražajne slobode [4].

Zagrebačko kazalište lutaka

Zgrada Zagrebačkog kazališta lutaka nalazi se u bloku koji čine Tomislavov trg,

Ulica baruna Trenka, Gajeva ulica i Starčevićev trg, na adresi Tomislavov trg 19 u Zagrebu.

Kazalište je prije preuređenja imalo neprimjerenu scenu dubine oko četiri metra bez propadališta. Dogradnji i rekonstrukciji kazališta *Studio A* pristupio je tako da je proširenjem scene na bivša spremišta te izvedbom propadališta "izgradio" dva kazališta, i to lutkarsko s marionetskim mostom i svom potrebnom opremom te dramsko, jer nova scena s pravom dubinom i propadalištem postaje okvir za sve vrste predstava.

Gledalište je dobilo amfiteatralni nagib te je ispod njega smještena garderoba za posjetitelje, a ulazni prostori postali su predvorja. Izgrađena je i mala dvorana. Bivša neuređena i nepovezana dvorišta postala su javni prostori. Dizajn pročelja pripada bloku, koristi rukopis "stražnje scene", poigravajući se rješenjem neophodnih dodataka poput požarnih stubišta, galerija i sličnog.

Objekt je podijeljen u tri dilatacije različitih konstruktivnih rješenja, prilagođenih

tehnologiji izvedbe, ovisno o mogućnosti pristupa građevinskih strojeva.

Kažu da ulaz govori o kući. Rešetkasta ulazna vrata izvedena su svojedobno prema projektu arhitekta Vjenceslava Richterera. Pojavila su se opet u unutrašnjoj ulici kazališta, u predvorju, kao odred-

nica i motiv interijera. Krug se pojavio kao didaktičko sredstvo komunikacije s djetetom, malim korisnikom kazališta. Dvorište s trgovima i kazalište s lutkama ostvarenje su suvremenoga promišljanja arhitekture i građevinarstva i suvereno ostavljaju iza sebe geopolitički i ekonomski element prostora u kojemu su nastali. Postaju ona arhitektura koja čovjeku/gradu nudi reper, kulturološki i estetski, koja pokazuje svijetlu stranu medalje na kojoj piše "dipl. ing. arh." [5].

Državni arhiv u Sisku

Zgrada Državnoga arhiva u Sisku nalazi su u Frankopanskoj ulici 21. Postojeću strukturu Frankopanske ulice čine objekti veličine P + M ili P + 1 + M koji formiraju blok tako da su međusobno razmaknuti te spojeni zidom kroz koji se ulazi na parcelu, što je odredilo i gradbenu strukturu dogradnje. Dogradnja poštuje visinu vijenca i strukturu postojeće zgrade arhiva te je spoj s postojećim objektom riješen formiranjem malih ulaznih dvorišta.

Kolni i pješački prolaz u novoformirano dvorište objekta projektiran je prema zapadnome susjednom objektu u Frankopanskoj ulici tako da je prizemlje uvučeno za tri metra od granice susjedne parcele, a mansarda projektirana na samoj granici parcele, čime je ulazu u javno dvorište dana posebnost i uloga koju zaslužuje.

Prizemlje dograđenoga objekta je u "tvrdom" materijalu (nebrušeni tarac), dok je mansarda u cijelosti obučena u hrđajućeg čelika corten (kosi, vertikalni i horizontalni dijelovi). Stubišni je element u bojanoj žbuci.

Ishodište, odnosno polazna točka uzbuđljivoga projektiranja, mogu biti opsesivna forma, program, funkcionalna analiza, a vrlo često i samo mjesto. Pritom se može raditi o kontekstualnosti u najširem smislu: o građenome okolišu, topografiji ili memo-

riji mjesta. Lokacija Državnog arhiva u Sisku nikako ne izgleda kao da bi mogla djelovati poticajno. Arhitekti *Studija A* ipak su u tome skromnom, djelomično i devastiranome okolišu našli motive kontekstualnosti svojega projekta. Nepogodu pretvoriti u prednost osobina je angažiranih, relevantnih arhitekata. Snažna prisutnost zgrade Arhiva uvjetovana je sinergijom njezine morfologije i materijalnosti. Jednostavni, a rafinirani presjek određuje odnos podnožja obloženoga crnim nebrušenim taracom i gornjih korpusa koji su odjeveni u ploče od hrđajućeg čelika; kao da su "čelični" kontejneri "utaknuti" u podnožje. Taj je način osobito efektan kod prigradnje uz zapadni zabat staroga objekta. Tro-metarska konzola čeličnoga kontejnera pojačava dojam lebdenja korpusa koji svojom materijalnošću sugerira težinu. Baš ta materijalnost cortenskih ploča nosi čitav projekt [6].

Polako, tijekom kretanja, postajemo svjesni prerastanja elementarne, gotovo nevidljive strukture u uzbuđljivu arhitektonsku vidljivost, s posve umjerenom

dozom neobičnosti ili monumentalnosti koja je čini javnim prostorom [7].

Banjavčičeva 1 – Tuškanova 43

Zatečena ugljenica Banjavčičeva 1 – Tuškanova 43, koju su graditelji i arhitekti Pollak i Bornstein krajem tridesetih godina dvadesetoga stoljeća sagradili kao tvornicu trikotaže i pletene robe *C. D. Gaon*, prošla je niz adaptacija kao i dogradnju krila u Banjavčičevoj ulici, za koju je zaslužan arhitekt Vlahoviček krajem osamdesetih godina prošloga stoljeća.

Pitanje konteksta na početku projektiranja zapravo je pitanje građe koja generira "stil" ako se zadatku ne pristupi gotovim rješenjima i oblicima.

Blok koji čine Banjavčičeva, Tuškanova, Vrbaničeva i Heinzelova ulica nalazi se u zoni u kojoj traje transformacija iz intenzivno radne (pogoni i skladišta) u stambeno-poslovnu zonu.

Na izvornoj zgradi najveća se izmjena zbila rušenjem mansarde i izgradnjom zamjenskoga kata na njezinome mjestu te smanjenjem veličine lijepih industrij-

Ulazni prostor ureda u Banjavčičevoj ulici u Zagrebu

skih otvora (prema snimci postojećega stanja).

I najkraći opis postojećih zgrada, čija je namjena uvjetovala visoku konstruktivnu kvalitetu koja je omogućila rekonstrukciju, dogradnju i nadogradnju govori što je građa: zgrada po sebi, ili zgrada kakva je bila.

Projektom je poštivano načelo, neovisno o novome programu, po kojemu ni jedno razdoblje nema pravo poništavati kreativna dostignuća prošloga razdoblja, pogotovo ne s pozicija ocjenjivanja trenutačnih estetskih stavova [8]. Zato je srušen nadograđeni treći kat izvorne zgrade u Tuškanovoj ulici, nadogradnja od trećeg do šestog kata postavljena je u novim tlocrtnim odnosima (u obliku slova L) i translahirana prema dvorištu, a izvornoj zgradi vraćena je proporcija otvora s neophodnim povećanjima u skladu s novim programom te joj je tako "vraćena" osnovna forma, unatoč znatnome povećanju kroz nadogradnju. Nadogradnja je izvedena u čeliku te tako

kao i postojeće zgrade sa skeletnom okvirnom konstrukcijom daje tlocrtu šansu za niz mogućnosti (prostornih i sadržajnih transformacija) koje su bile tema projekta koji se primarno bavio stanovanjem, a ne oblikovanjem.

Nova stambeno-poslovna zgrada na uglu Tuškanove i Banjavčičeve *Studija A* "naslanja se" na cijeli niz takvih povijesti i narativa. Zona u kojoj se zgrada nalazi danas nekoć se nazivala servisno-industrijskom: tamo su bili i pruga, i blato, i kućerci, i manje i veće tvornice i skladišta, sav onaj periferijski nered koji je bilježio spontanost "napretka" i nezaustavljivost industrijalizacije. Planeri i arhitekti kaskali su za industrijalcima i špekulantima, a poslije za petogodišnjim planovima i odlukama državnih tijela. Nova zgrada na parceli zatiče dva postojeća industrijska objekta: uz uglenicu na samome križanju Banjavčičeve i Tuškanove. Oba ta "traga" autor odlučuje prepoznati i zadržati kao generativne, intervenirajući na njima koliko je to po-

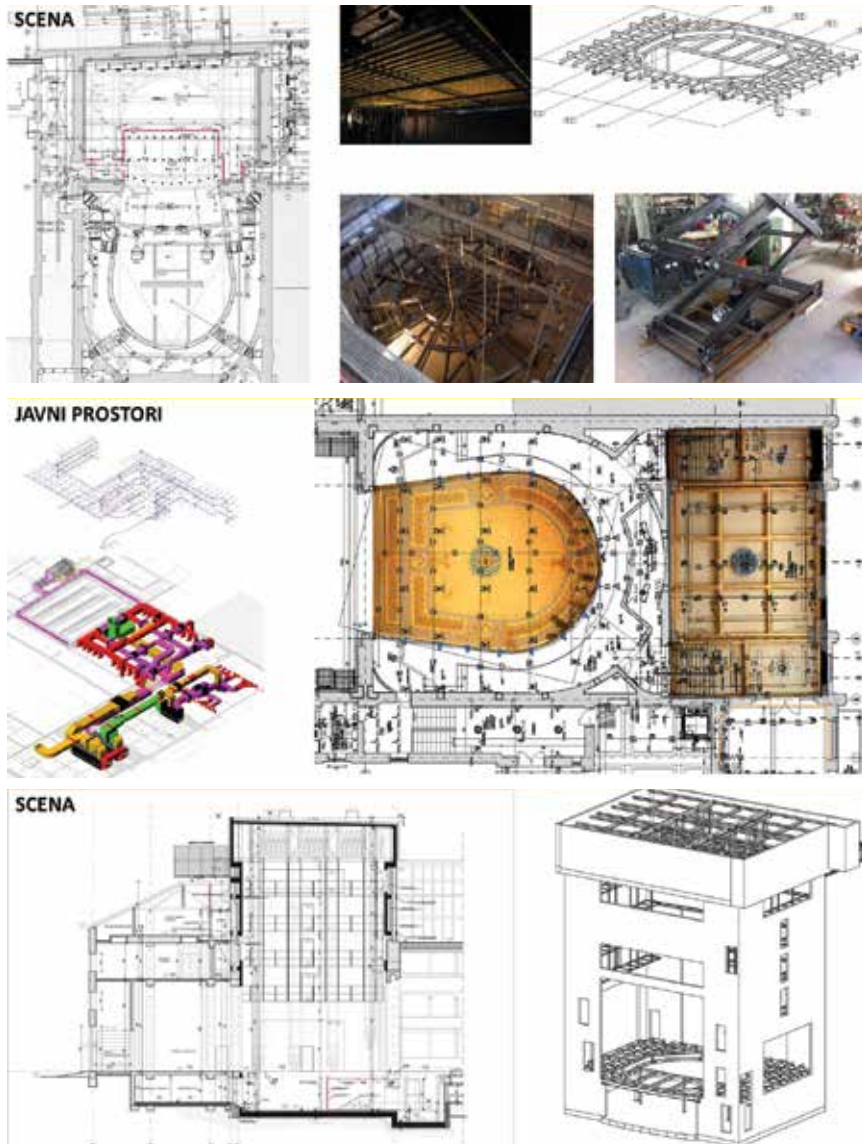
trebno, ali zadržavajući do samoga kraja provedbe njihovu konstruktivnu osnovu i prepoznatljivost njihovih volumena. Novo apsorbira staro [9].

Gradsko dramsko kazalište *Gavella*

Prostor kazališta između ulične zgrade u Frankopanskoj ulici 8 - 10 u Zagrebu i dvorišne zgrade, prostor bivšega ulaznog dvorišta, danas atrij kazališta, bio je natkriven krovom koji nije bio odgovarajuće ostakljen te je procurio. S obzirom na to da svakome kazalištu stalno nedostaje prostora za probu i igru, posebno *Gavelli*, *Studio A* predložio je sanaciju krova nadogradnjom pomoćne dvorane kao pokusne dvorane kazališta u kojoj bi postojala mogućnost izvođenja predstava manjeg opsega do 120 gledatelja. Dvorana je projektirana kao "lebdeći" objekt iznad prostora "između" i postala je krov atrija te je formirala podne plohe nove dvorane na razini balkona prvoga kata kazališta,

Radovi na dvorišnoj zgradi kazališta *Gavella*

Projekt Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku

čime se ne ugrožava prizemni, zaštićeni dio zgrade, središnji rizalit pročelja s arkadom. Atriju je dodano sve potrebno da se u njemu održavaju predstave, koncerti, predstavljanja, izložbe i slična događanja.

Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku

Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku, u Županijskoj ulici 9, pojedinačno je zaštićeni spomenik kulture koji funkcionira sa sustavima pozornice primjerenima početku prošloga stoljeća.

Slijedeći definiciju, posebno zanimljivu kada se govori o kazalištu, kako je arhitektura samo scenografija u predstavi života, a ne predstava sama, *Studio A* je projekt koncipirao tako da je pri cjelovitoj rekonstrukciji zgrade pozornost posvetio scenским sustavima, neophodnoj sigurnosti i povećanoj udobnosti gledatelja. U skladu s time je predvidio je novo tijelo pozornice sa svim potrebnim tehnološkim elementima (motornim povlakama, propadalištima...), javno dizalo za gledatelje i tehnološko dizalo uz pozornicu, nove stolce i sve potrebne tehničke sustave (dopuna ventilacije javnih prostora, stabilni sustav

gašenja požara, banka leda...). Prihvaćajući redizajn kao jako osjetljivu, riskantnu i izazovnu projektantsku temu, *Studio A* iskoristio je ograničenje kao šansu i prostor za djelovanje [10]. Tako su neophodni novi prostorni elementi javnih prostora, ograde stubišta, protupožarne "kutije" – opne između dvorana, nadstrešnica terase i drugi projektirani maksimalno "lako", u cijelosti u staklu, pokazujući vrijeme, balansirajući između progressa i zaštitarskoga konzervativizma te ponajprije ističući gradbenu i komunalnu vrijednost postojeće strukture.

Zaključak

Uvijek su neki projekti, pa tako i njihove provedbe, uspješliji od drugih. Prilikom projektiranja, pogotovo redizajna (rekonstrukcije, dogradnje, nadogradnje) treba biti svjestan toga kako "prostor", pogotovo prostor otoka (poluotoka), nije bezgraničan te bi crtajući kuće, arhitekt trebao stalno imati na umu to kako je dok crta samo dio niza onih koji "grade" otok (poluotok), dograđujući se na one pred njim i ostavljajući mjesta za dogradnju onima za sobom [11].

Izvori

- [1] Kondža, N.: *Studio A: - Projektantske postavke*
- [2] Kisić, D.: *Redizajn pomirenja*, Oris 10
- [3] Stručni savjet UHA-e, *Iz obrazloženja za nagradu "Bernardo Bernardi" za najuspješnije ostvarenje na području oblikovanja i unutrašnjeg uređenja u 2001.*, Čovjek i prostor 3/4, 2002.
- [4] Prpić, L.: *Rekonstrukcija: Kondža pleše*, Čovjek i prostor 7/8, 2007.
- [5] Mioč, D.: *ZKL – Zagrebačko kazalište lutaka*, Oris 33, 2005.
- [6] Grimmer, V.: *Sačuvano vrijeme*, Oris 54, 2008.
- [7] Kisić, D.: *Uzbuđljiva apstraktna vrijednost*, Čovjek i prostor 11/12, 2008.
- [8] Kondža, N.: *Nova šansa: Stambeno-poslovna zgrada Banjavčičeva – Tuškanova*, Čovjek i prostor 1/2, 2009.
- [9] Blažević, D.: *Naslanjanje na staro*, Oris 67, 2011.
- [10] Carević, M., Drakulić, M., Kondža, N.: *Zaštita od požara povijesnih građevina*, Dani arhitekata 3.0, 2019.
- [11] Kondža, N.: *Arhitektura zadarskog poluotoka nakon 2. svjetskog rata*, KRAH – Prvi kongres hrvatskih arhitekata, 2004.